

В Стародавній Індії розповсюдженою була практика під час допитів застосовувати тортури. Арсенал катувань був великим і передбачав тортури як для звичайних злочинців (6 палок, 7 плітей, 2 підвішування та вливання води в ніс), так і для особливо небезпечних: 12 ударів тонким свіжим очеретом, 2 удари по стегну, 20 ударів тростиною нактамала, 32 удари по долонях і по ступні, 2 способи «зв'язування скорпіона», 2 способи підвішування, проколювання руки голкою, спалювання одного суглоба пальця, пиття кислого рисового відвару, пиття масла з подальшим виставленням підозрюваного на сонце або лежання вночі на шипах трави балбаджа [2, с. 242].

При цьому знаряддя катувань, їх розміри та тривалість мали враховуватись виходячи із статури того, кого допитують. У разі скоєння державного злочину тортури погоджувалися з государем [2, с. 243].

Брахман не підлягав катуванням, але на його лобі ставилося клеймо осудного. Якщо він украв – клеймо робилося у вигляді собаки, якщо вбив – безголове тіло, якщо звинувачений у перелюбстві з «дружиною вчителя» – у вигляді жіночого статевого органу, якщо звинувачений у п'янстві – знак продавця спиртного. Клеймо робило брахмана ізгоем, позбавляло будь-якого спілкування (ст. 237, ст. 238, IX) [1, с. 379]. «Артхашастра» прописувала, що брахмана, який вчинив злочин і «носить рану від зробленого клейма, государ повинен вигнати з країни або ж помістити на роботи в рудники» [2, с. 243].

Важливо відзначити, що фізична смерть не розглядалася давньоіндійським законодавцем як страшне і, головне, корисне для винного покарання, оскільки вона не могла покращити карму. Однак смерть застосовувалась у випадках нанесення значної та непоправної шкоди. Саме тому законом, як слушно зазначив С.В. Левчук, нижчим кастам передбачалося тілесне покарання, щоб дати можливість злочинцю усвідомити наслідки і ступінь важкості заподіяної шкоди та покращити карму. Стосовно вищих каст, то їх відповідальність визначалась «ідеальним правом», тобто релігійно-етичними й моральними основами права [4, с. 205].

Отже, застосування тортур та жорстоких тілесних покарань у Стародавній Індії мало релігійне підґрунтя. Їх слід розглядати не лише як прагнення влади викоренити злочинність, а й захистити той уклад, який існував в державі та суспільстві. Широко використовувалися тілесні покарання й у боротьбі правителя зі своїми політичними опонентами.

Список бібліографічних посилань

1. Законы Ману / пер. С. Д. Эльмановича, провер. и исправ. Г. И. Ильиным. М. : Эксмо-Пресс, 2002. 496 с.
2. Артхашастра или наука политики / под ред. В. В. Струве. М. ; Л. : Изд-во АН СССР, 1959. 798 с.
3. Лященко Е. Н. Правовое положение женщины по древнеиндийским источникам. *Вестник Волжского университета имени В. Н. Татищева*. 2013. № 2 (78) С. 210–218.
4. Левчук С. В. Религиозно-правовые особенности государственного и общественного строя Древней Индии по законам Ману. *Вестник Российского государственного гуманитарного университета. Серия «Экономика. Управление. Право»*. 2012. № 3 (83). С. 202–211.

Одержано 05.02.2019

УДК 340.5

Юлія Олегівна ЛУКОНЦЕВА,

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ ОРГАНАМИ ОБЩИННОЇ ЮСТИЦІЇ ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКИХ ДЕРЖАВ

У правових системах латиноамериканського типу широко використовується принцип правового плюралізму, який у юридичній літературі характеризується як наявність в одному суспільстві декількох правових механізмів, що по-різному діють в однакових ситуаціях (Ж. Вандерлінден) [1, с. 19], або як стан, при якому дві або декілька правових систем співіснують в одному і тому ж соціальному полі (С. Меррі) [2, с. 870]. Вказане співіснування проявляється як на нормативному, так і на інституційному рівні, зокрема – на рівні функціонування правоохоронних органів. У країнах Латинської Америки недержавні інститути вирішення конфліктів і підтримки громадського порядку, успадковані від традиційного суспільства, продовжують ефективно діяти в сучасних умовах.

Найбільш повно принцип юридичного плюралізму втілено у Болівії, де, поряд з державними судами, успішно функціонують органи «відвічного правосуддя корінних народів», які формуються общинами і є повністю автономними. Існування даних інституцій засвідчено на конституційному рівні, згідно з ст.190 Конституції Болівії (2009) «корінні індіанські нації і народи здійснюють свої судові функції за допомогою своєї влади і застосовують при цьому свої власні принципи, культурні цінності, норми і процедури». Межі компетенції общинних судів і їх взаємини з судами загальної юрисдикції визначаються спеціальним Законом про розмежування юрисдикцій (2010). Схожий підхід реалізовано у Еквадорі, чинна Конституція котрого визнає за громадськими владою корінних народів право «виконувати судові функції на основі традицій своїх предків і свого власного права, застосовуючи власні норми і процедури, на своїй території ... не порушуючи Конституцію і міжнародно-визнані права людини». Специфічна система недержавного правосуддя склалася у Перу, де найбільш поширеною формою общинної юстиції стали сільські патрулі, тобто селянські загони самооборони, які одночасно виконують поліцейські і судові функції, а також є однією з важливих ланок місцевого самоврядування. Вони виникли ще у 1976 р. з тієї причини, що держава належним чином не виконувала функцію боротьби зі злочинністю, і дану функцію змушені були взяти на себе місцеві общини, які продемонстрували високу здатність до самоорганізації і соціальної мобілізації на локальному рівні. Повноваження патрулів були визнані Конституцією Перу (1993), ст.149 якої проголошує: «Органи влади сільських і корінних громад, за підтримки сільських патрулів можуть здійснювати судову владу в межах своєї території відповідно до звичаєвого права, при цьому вони мають не порушувати основних прав людини» [3, с. 74–75]. Конституцією Колумбії (1991) передбачено дві форми визнання недержавних судових органів: власне правосуддя корінних народів і правосуддя права справедливості. Перша форма схожа на болівійський інститут «відвічного правосуддя корінних народів» (тобто використовується в місцях локального проживання етнічних меншин), а друга діє на всій території держави, незалежно від етнічного складу селища або міста, і включає в себе діяльність мирових суддів, мирових посередників, хунт комунальної дії та інших недержавних інститутів врегулювання конфліктів [4, с. 55]. У Гватемалі функціонують общинні мирові суди, які складаються з трьох суддів, що призначаються Верховним судом справедливості з авторитетних місцевих жителів. Общинний мировий суд розглядає справи на основі звичаїв, однак з додержанням Конституції і законів держави [5, с. 19].

Порівняльно-правовий аналіз організації общинної юстиції у Латинській Америці свідчить про наявність різних її моделей, однак всі вони спрямовані на вирішення важливих задач: забезпечення доступу до правосуддя жителям місцевостей, де державні установи відсутні або працюють недостатньо ефективно; боротьба зі злочинністю методами, які визнають місцеві громади; зменшення навантаження на державні суди; зниження побутового насильства; сприяння встановленню миру і національної злагоди. До позитивних сторін діяльності органів общинної юстиції також належать: близькість (територіальна і соціальна) до населення; простота і зрозумілість застосовуваних норм і процедур; мінімальні матеріальні витрати (як для держави, так і для громадян); швидкість процесу; позитивний вплив на соціальне середовище; відновлення порушених прав, компенсація спричинених збитків. Слід також звернути увагу на те, що рішення органів общинної юстиції є більш легітимними, вони більш позитивно сприймаються громадянами, ніж рішення державних судів. Це пояснюється кардинальними відмінностями між цілями, які переслідує кожна з ланок правосуддя. Державна система спрямована на встановлення істини по справі і винесення рішення з позицій абстрактної справедливості. Наприклад, у разі встановлення факту фізичного насильства однієї особи над іншою державне покарання може бути доволі суворим, аж до позбавлення волі. При цьому потерпіла сторона, крім почуття морального задоволення, як правило, нічого не отримує. Що стосується общинної юстиції, то вона більш зорієнтована не на «перемогу» однієї сторони над іншою, а на примирення сторін, на відновлення соціальної гармонії. Общинний суд виходить з розуміння того, що обидві сторони – потерпілий і порушник – залишаються членами одного локального співтовариства, тому більш важливим завданням, ніж призначення жорсткого, хоча і справедливого покарання, є досягнення компромісу між людьми, які залишаються жити поряд. У цьому випадку покарання може мати вигляд, приміром, вибачення і грошової компенсації, яка здатна задовольнити потерпілого [6, с. 112–113].

Підсумовуючи, слід зазначити, що сучасні латиноамериканські держави розглядають общинні інститути як важливого партнера у справі забезпечення правопорядку. На відміну від західної моделі партнерських відносин між правоохоронними органами і населенням, яка повністю підпорядкована єдиному законодавству держави, латиноамериканська модель

партнерства побудована на принципі правового плюралізму, тобто передбачає співіснування автономних систем охорони правопорядку, кожна з яких базується на власних нормах і процедурах.

Список бібліографічних посилань

1. Vanderlinden J. Le pluralisme juridique: essai de synthese. *Le pluralisme juridique*. Publ. par J. Gillissen. Bruxelles : Éditions de l'Université de Bruxelles, 1972. P. 19–56.
2. Merry S. E. Legal Pluralism. *Law & Society Review*. 1988. Vol. 22, No. 5. P. 869–896.
3. Костокрызов П. И. Конституционализация юридического плюрализма в латиноамериканских странах: сравнительный анализ национальных моделей. *Конституционное и муниципальное право*. 2017. № 11. С. 73–76.
4. Костокрызов П. И. Общинное правосудие в Колумбии. *Латинская Америка*. 2016. № 4. С. 45–57.
5. Костокрызов П. И. Община, государство и правосудие в Гватемале. *Российский юридический журнал*. 2016. № 3. С. 15–21.
6. Костокрызов П. И. Альтернативные методы разрешения споров в пространстве общинной юстиции: опыт латиноамериканских стран. *Вестник Удмуртского университета. Серия «Экономика и право»*. 2017. № 4. С. 110–114.

Одержано 19.03.2019

УДК 340.1

Олексій Леонідович МАКАРЕНКОВ,

кандидат юридичних наук, доцент,
заступник декана юридичного факультету з міжнародної роботи,
доцент кафедри історії і теорії держави та права
Запорізького національного університету;
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0042-165X>

ЗАГАЛЬНОПРАВОВІ ЗВ'ЯЗКИ ПРОФЕСІЙНОГО І ЧАСОВОГО ЧИННИКІВ У МЕХАНІЗМІ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Характеристика норм антикорупційних правових інститутів заборон для осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, обмежень їхніх прав являє собою частину цілісного уявлення про феномен корупції, будучи його черговим ґносеологічним інструментом. Як вдало підкреслив А. В. Савченко, що визначення корупції передбачає наповнення її чинної дефініції докладними описовими категоріями, які б розширювали та уточнювали межі її предмета, діянь, наслідків тощо; чітке перерахування порушень кримінальних, адміністративних або цивільно-правових норм, а також дисциплінарних правил, що утворюють корупцію [1, с. 166]. Успішність виконання цих пропозицій передбачає відношення до запропонованого нами опису/визначення вказаного феномену як до процесу, оскільки суспільні відносини постійно змінюються, а пропустити момент внесення потрібних на часі змін до законів про запобігання корупції, які стосуються виконання публічно-правової функції у рамках цих відносин означає втрату часу та інших ресурсів, можливостей для прогресу.

Проблема своєчасного пізнання відтінків трансформацій правових, політичних, економічних, духовно-культурних якостей людей, взаємодії між ними в аспекті доброчесності виконання публічно-владних повноважень традиційно розглядаються через інститути кваліфікаційних вимог і тільки впродовж перебування на посаді судді, парламентаря (депутата місцевих рад) чи виконавчої гілки публічної влади. Самі обмеження для таких посадовців спираються на зміст їхніх функціональних обов'язків, прав, гарантій та кваліфікаційних вимог, що висуваються законодавцем до осіб, які претендують на відповідну роботу. Водночас такі вимоги виписуються, виходячи з природи предмету роботи, що доручається до виконання чиновнику. Хоча, якщо окрім наукових обґрунтувань, поглянути на реальність, то кореляція науки і соціальних практик може не спостерігатися взагалі. Наприклад, можуть домінувати політичні, а не правові і наукові, чинники, як у випадку з видаленням 12.05.2016 р. із ч. 3 ст. 40 Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р. положення про обов'язкову наявність юридичної освіти у кандидата на посаду Генерального прокурора України.